

Arka(n)dija

(Mileta Prodanović, *Arkadija*, Arhipelag, Beograd, 2013)

„Arkadija” u svom tradicionalnom značenju simbol je idiličnog života, ali *Arkadija* Milete Prodanovića ne poseduje sliku te idiličnosti. Ova antička prapostojbina pretvara se u sliku i priliku našeg doba, doba tranzicije u svim svojim ekstremima, svet tajkuna, droge, trgovine ljudima... Vila „Arkadija” je vavilonska građevina na obali južnojadranskog poluostrva Ljuština, u gradu Boka Taborska, čiji je vlasnik ruski tajkun Arkadij Denisovič Kislovodski. Razne priče, sumnjivi događaji pletu se oko imperije „Arkadija”. Ton i odnos pisca prema onome o čemu piše je sasvim ironijski koji prelazi u sarkazam, kadkad u parodiju. Osmeħ koji će nam izmamiti pojedini segmenti, pre će se pretvoriti u jedan kiseli osmeħak. Filozofija apsurdna utkana je u ovo delo, ali besmisao okolnosti i događaja u romanu *Arkadija* postaju bolni jer predstavljaju našu stvarnost, tako da će nam se Beketov apsurd učiniti odveć mio. Preimenovanjem raznih toponima i vlastitih imena, na primer: Ljuština je Luštica, Boka Taborska – Boka Kotorska, Republika Prevalitana – Crna Gora, Republika Tribalija – Srbija. Isto tako, Lovćen je „Znamen” a na njemu nalazi se mauzolej Stojana Stojanovića Tvrdoše – „arhetipskog romantičnog pjesnika prevalitanskog naroda”¹, pisac se udaljio od realija i priču učinio nešto opštijom. Pisac poseduje vanrednu erudiciju, izuzetno poznavanje istorije, kulture. Isto tako, tu je i fantastičan osećaj za funkcionalne jezičke stilove (novinarski, administrativni, naučni...). Takođe, tu je i osećaj za epsku formulativnost:

*Bože mili čuda velikoga,
Šta to buči na Ljuštini veljoj,*

¹ Mileta Prodanović, *Arkadija*, Arhipelag, Beograd, 2013, str. 207.

Svi ti stilovi utkani su u tekst, i na različite načine funkcionišu i upotpunjuju priču, a poznavanje i osećaj jezika daju potpunu nadmoć nad tekстом, kao i mogućnost parodiranja i ironizacije.

Roman *Arkadija* podeljen je na tri celine koje su sastavljene od četiri novele većeg ili manjeg obima. Prva celina obuhvatala bi istorijski pregled i događaje u Boki Taborskoj i Arkadijevu ideju o izgradnji vile „Arkadija”. U ovu celinu mogu se uvrstiti sledeće priče: „Zaliv iliti nevjesta i njeni protekli dni”, „Adventus iliti Arkadija III”, „Pisac iliti Cacatua moluccensis viridis” i „Dnevnik građevinskih radova (1)”. Druga celina obuhvata kraj izgradnje vile „Arkadija”, brojne događaje čiji su učesnici razne pridošlice iz Rusije, kao i priče o stanovnicima Ljuštine. Ova celina obuhvata novele: „Martica, vještica ljuštanska”, „Dnevnik građevinskih radova (2)”, „Veslač iliti Le coq sprtiff”, „Dnevnik građevinskih radova (3)”. Poslednja celina koja predstavlja otvaranje tj. inauguraciju velikog zdanja, obuhvata novele: „Čekaj me”, „Inauguracija”, „O stvarima duhovnim”, „Kraj iliti Dies irea”. Kroz ceo roman tj. kroz sve ove kratke priče, pisac se igra sa različitim žanrovima. Prva novela, „Zaliv iliti nevjesta i njeni protekli dni”, postavljena je kao letopis, pri čemu pisac ispituje istinitost istorijskog diskursa. Saznajemo dane Ljuštine od antičkog doba, vremena vlasti Mlečana, Turaka, vremena Napoleonovih osvajanja i borbi sa Rusijom, zatim vremena austrougarske vladavine, period Hladnog rata i uspostavljanja vojnih blokova, potom vreme Josipa Broza Tita, nesrećnih ratova devedesetih, pa sve do bombardovanja 1999. godine. Način na koji Mileta Prodanović piše i koji potvrđuje njegov ironijski ton vidljiv je svuda, ali evo jednog dela kom smo bili svedoci. Naime,

² Isto, str. 156.

reč je o bombardovanju 1999. i periodu nakon bombardovanja:

Zbog propusta u lancu komandovanja, nesporazuma na vezi između vojnih i opštinskih vlasti, naručena i izrađena tabla sa upozorenjem o radijaciji ostade kod firmopisca, tako da se svega desetak dana nakon bombardovanja, sa prvom letnjim danima, uvala ispuni stalnim gostima. To su bili mahom ideološki potomci ocvalih šezdesetosmaša, posthipici, zaljubljenici u netaknutu prirodu, vegeterijanci koji svoje obroke zasniwaju na korijenju dioljeg rastinja izraslog po Ljuštini. Ukratko, osobe izvan svakog uređenog robno-novčanog sistema, sasvim neuklopljene u trijumfujuću potrošačku civilizaciju. (...) Narednih godina ti se gosti prorijediše, zaokupljeni uglavnom pokušajima da se izliječe od malignih bolesti.³

Priča „Adventus iliti Arkadija III” govori o ruskom biznismenu i tajkunu koji se zaljubio u deo Taborske gde planira da izgradi zdanje velelepnije od Vavilonske kule. U tom svom kraljevstvu on će okupiti svoje ljude i učiniti da na tlo Taborske preseli duh „majčice Rusije”. U tome mu pomaže lični arhitekta, koji nastoji da ovim arhitektonskim poduhvatom nadmaši sve do sada ostvareno na tom polju. Sa arhitektom i, ličnim piscem i biografom Arkadijevim, upoznajemo se u poglavlju „Pisac iliti Cacatua moluccensis viridis”. Ovo poglavlje predstavlja piščevu književnu igru sa modernim romanom čiji je glavni lik umetnik. Ovde se, za kratko, arhitekta i pisac prepustaju metafizičkim nadigravanjima, pri čemu će pisac objaviti par autopoetičkih iskaza: prednost daće imaginaciji/mašti, a kao tajnu svog zanata – boravak po arhivama. Ovi iskazi upotpunosti su u andrićevskom i pekićevskom maniru. Arhitekta i pisac nalaze se kao pijuni na šahovskoj tabli Arkadijevoj; Arkadiju su podređeni i brojni naučnici i istraživači, što bi, dalje značilo, da je on taj koji određuje poziciju intelektualaca, on je ideologija. Na kraju ovog poglavlja pisac se pretvara u kakadua (vrsta papagaja). Da li je to piščeva moć da se sasvim poistoveti sa predmetom svoje pasije koja se probudila u njemu

³ Isto, str. 20.

- istraživanje egzotične i retke vrste Ljuštine - ili Mileta Prodanović ovim manevrom progovara o statusu pisca danas?

Novela „Martica, vještica ljuštanska“ dobija elemente narodnih priča, narodnih verovanja i tradicije. Martica Koturović je „savremena“ veštica (koja nije vezla vezove pogubne, ili posedovala magijsku lepotu), a njena moć se sastoji u tome što je završila ekonomsku školu i postala pravi majstor svog zanata. Ona je vlasnica STR „Lungomare“, a njena moć je toliko velika da se razni poslovi obavljaju u njenim kancelarijama, i uz njenu pomoć. Ona je srednjovekovna „mužastvena žena“ bez knjiga, ali sa dosta praktičnog znanja i materijalne moći u svetu muškaraca. Ono što je zadržala od negdašnjih veštica je sumnjivo poreklo i usamljenički život sa staricom. Potvrde njenog onostranog porekla i osobina jeste ubijanje ruskog agenta za nekretnine, nekadašnjeg docenta Instituta za proučavanje boljševika. U žaru ljubavnog vrhunca ona ubija Vladimira Marklenovića.

Novela „Veslač iliti Le coq sprtifff“, govori o veslaču Ivanu koji se upleo u vrzino kolo trgovine ljudima. Nastojeći da spase devojkicu, žrtvu prostitucije (takođe proglašenu za vešticu jer su joj modrice od zlostavljanja brzo nestajale), biva ubijen. Interesantno je da je veslač jedini pozitivni junak u ovom romanu, jedini nosilac dobrih osobina, bez skrivenih i iskrivljenih namera izbrisan je sa scene. Da li, pošto smo ubili autora, ubijamo i tzv. pozitivnog junaka?

Iskustva sa Golog otoka tj. lično iskustvo „toplog zeca“ i zlokobnog isleđivanja koje je doživeo Jagoš M. Jaguš prenosi nam priča „Čekaj me“. On je jedini uspeo da pobegne sa Otoka i nastani se na Ljuštini; Ovde će se pojaviti elementi avanturističkog romana, a Jaguš će nam pomalo zalčiti na Robinzona Krusoa. Ovaj Kruso biće svedok trgovine drogom koja se proizvodi u objektima koji su pod nadzorom države, ili bi to trebalo da budu. Vojna kasarna predstavlja centar narko-mafije. On je svedok i raznih malverzacija i korupcije,

saznaje da vojna kasarna vrlo lako može da pređe u privatne ruke – u vlasništvo vodnika, a zatim u ruke Rusa. Rusi na tom prostoru žele da izgrade institute za istraživanja i transplataciju duše. To uplaši Jaguša.

Rusi, počevši od devetnaestog veka, svoju potpunu vlast upravo ustoličuju sa Arkadijem i njegovom vilom. Zabava povodom završetka radova zdanja pretvara se u bahanalije, orgije, uz sva ostala patološka preterivanja u telesnim zadovoljstvima. Kada je u pitanju moć države, ne sme se zaboraviti koliku moć poseduju i njene verske institucije, o čemu govori novela „O stvarima duhovnim“.

Brojne priče, kao što vidimo iz kratkog prikaza, donose plejadu junaka. O tim junacima ispričana je priča i oni su sklonjeni sa scene, više se ne pojavljuju. Dok tražimo smisao u svim tim silnim vezama, vidimo da je njihov zajednički imenitelj jedino Arkadij i njegova vila „Arkadija“. Oni su žrtve globalizma i žrtve samog Arkadija. Pošto je očigledno poigravanje pisca sa književnim žanrovima, roman dobija i elemente gotske hronike. Naime, na samom početku kaže se da su grad Tabor „u vrijeme kada svijet bijaše mlad, zasnovale vile“⁴, ali na samom kraju taj svet je porastao, nije naivan i mlad, već zao i opskuran. Taj mladi svet doživeo je svoje promene i progutao ga je Arkadije, ili oni slični njemu. Ovaj roman dobija elemente gotske hronike. Naime, ako hronika podrazumeva beleženje događaja po jasnom vremenskom nizu, a gotski roman podrazumeva elemente straha i jeze, romanu *Arkadija* opravdano se mogu pripisati elementi gotske hronike. U knjigu je uneta i beseda iz 1797. koju izgovara konte Vićenco Brajković, prilikom padanja vlasti u ruke Austrije.⁵ Već je pomenuto eksperimentisanje sa epskim formama, koje su predstavljene kao arhetipovi ovog naroda.

Fragmentarni delovi daju celovitost književnom delu i potpuni

⁴ Isto, str. 5.

⁵ Isto, str. 11.

oblik. Otklon tradicionalno-linearnog konstituisanja romana, kao i poigravanje i eksperimentisanje sa različitim žanrovima sasvim se može pripisati postmodernističkoj književnosti. U knjigu su inkorporirane slike, crteži, data je mapa Boke Taborske; sve to je odlika postmoderne književnosti, što daje ubedljiviji koncept romanu „Arkadija”. Pisac je pribegao i formi nabiranja, odnosno katalogizacije, pri čemu u maniru „malo znači mnogo”, pisac postiže sveobuhvatnost a da ne zaluta u kanonske opise realističkih romana. Ovi spiskovi Milete Prodanovića uspešni su i pojavljuju se u pravim trenucima čime je postignut odličan pogodak. Formu kataloga imaju delovi knjige koji nose sledeće naslove:

„Dnevnik građevinskih radova (1)”,

„Dnevnik građevinskih radova (2)” i

„Dnevnik građevinskih radova (3)”.

U prvom spisku ogleda se preimućstvo Arkadija i njegov snobizam, a u ovom spisku nabrojani su svi oni kojima je potrebno izgraditi sobe u vili. Neki od netipičnih „dvorjana” su: etnolog, ekspert za feng-šui, otvarač penušavog vina, pedikir, frizeri i frizerke, treneri i trenerke, pegleri i peglerke, instruktor za ronjenje i podvodni ribolov, majstori akupunktura, majstori meditacije, majstori reinkarnacije, šetači ruskih hrtova, psiholog ruskih hrtova, ekspert za ulaganja... Tu su i prostorije za one koji će povremeno biti na usluzi Arkadiju: balerine i baletani, žongleri i akrobate, virtuozi na balalajci, tumači ruske tradicionalne i avangardne umetnosti, tumači protivrečnosti ruske duše... „Dnevnik građevinskih radova (2)” sadrži spisak stručnjaka za: viseće konstrukcije, lebdeće konstrukcije, zidne i podne mozaike, vitraže, trobrzinske liftove i eskalatore... Sva ta preterivanja ukazuju na velelepnot zdanja.

U noveli „Veslač iliti Le coq sprtifff” postoji deo teksta, takođe, ispisan u kataloškom obliku. Naime, kada veslač Ivan u kući

porodice Kojić nađe razne časopise i počne da istražuje reklame, on o stanovnicima Ljuštine zaključuje sledeće:

Njegovali su posebno značajne odnose sa kulturama Tibeta i Azije u širem smislu – jer se jedan od deterdženata zvao Jeti, a naširoko preporučivani jorgani Jogi

– bili toleratni prema ekscesnim pojavama kakve su transseksualizam

– jer se naglašeno maskirani morž dugih kljova sa mornarskom kapicom i majicom prikazan na konzervi sardine zvao Eva (...)

– pionirima povjeravali veoma neobične poslove i oblačili ih u čudne crne uniforme

– pionir čije je ime najverovatnije bilo Negro imao je zaduženje da četkom čisti dimnjake.⁶

Slični momenat imamo u delu Borislava Pekića, *Novi Jerusalim*, kada arheolog u poslednjoj priči („Luče Novog Jerusalima”) pronalazi, pored kostura čoveka, i kosture miša i krtice, on zaključuje da su negdašnji žitelji živeli u simbiozi sa ovim štetočinama. On, ustvari, ni ne zna da vrši iskopine logora.

Ovaj tekst korespondira sa velikim brojem dela naše književnosti, i njihov stil inkorporira na razne načine. Već su pomenut Borislav Pekić i delo *Novi Jerusalim*, tu je Danilo Kiš i njegova *Mansarda i Grobnica za Borisa Davidoviča*, ali pisac se zabavlja i sa drugim delima. U samom uvodu, kada pisac daje istorijski pregled Taborske, poziva se na *Riječnik tribalski istumačen latinskijem i njemačkim narječjem* Orsata Venclovića Crnojevića. Navodi da pod odrednicom „Ljuština” piše: „Dio u Boci Taborskoj između župe Mučanj, Solioskog polja i poluostrva Samac će narod oba zakona nikakoga cara ni vladike ne ferma i u svakojaka čuda vjeruje”.⁷ Tu se, neosporno, krije drugo izdanje Vukovog *Srpskog rječnika*, izdanje u koje Vuk unosi i reči iz Crne

⁶ Isto, str. 129.

⁷ Isto, str. 9.

Gore i Dalmacije. Još sličnih intertekstualnih relacija možemo naći u ovom romanu. To ne umanjuje vrednost ove knjige, jer očigledno je piščevo postmodernističko poigravanje sa žanrovima, kao i sa drugim tekstovima i delima naše književnosti.

Mileta Prodanović svoj roman *Arkadija* konstituiše na temeljima postmodernizma, on ovim delom razbija sve moguće stereotipe ili ih bar načinja. Prodanović progovara o sadašnjici i trenutnoj situaciji. Ovo delo, kada se pojavilo 2013. godine, obeleženo je kao politički roman. Svesti ovaj roman na ovu jednu dimenziju, i to političku, bilo bi nezahvalno. Vrednost ovog romana je mnogo veća, a toj vrednosti doprinosi moderna forma knjige i neobičan stil. Bogatstvo stila svedoči o piščevoj erudiciji, klasičnom obrazovanju, i oku kom nisu promakli savremeni događaji.